

Dohnányi és Szeged

Régen megérett arra az idő, hogy a 20. század egyik legnagyobb zongoristáját, kimagasló zeneszerzőjét, tekintélyes karmesterét, Bartók és Kodály barátját, művésztük első propagátorát, a Tanácsköztársaság zenei direktóriumának tagját, a Zeneakadémia volt főigazgatóját, Dohnányi Ernőt tudományos munka keretében is felelőjük az öt megillető rangjára.

Vázsonyi Bálint a dokumentumok ezreit tanulmányozta át, s így Dohnányi Ernő című könyvében (Zeneműkiadó, 1971) olyan nagyszabású monográfiát állított össze, amelyben szinte az egész magyar zenei élet megelevenedik, a századfordulótól a második világháború végéig. A szerző, Dohnányi életének ismertetése és sokirányú működésének (zongoraművész, zeneszerző, karmester, pedagógus) tüzetes elemzése mellett meggyőzően mutat rá arra, hogy az 1910-es évektől kezdődően a magyar zenei kultúrát nem két lángelme, Bartók és Kodály, hanem három: Bartók, Kodály, Dohnányi vezette, építette.

Hadd egészítsem ki Vázsonyi Bálint sok értékes és hiteles megállapítását szemléletes élménnyel is. Az 1940-es években három nyarat tölthettem együtt Dohnányival Balatonföldváron (Az opera születése a dráma szelleméből című első, 1943-ban megjelent könyvemhez 6 írt előszót.) Számos együttlétünk során alaposan meggyőződhettem műveltségéről, humoráról és legendás hírű transzponálási készségéről, amit Vázsonyi többször kiemelt. (Egy alkalommal én lapozhattam neki, amikor az éppen félhanggal lehangolt zongorámiatt Beethoven A-dúr Kreutzer szonátáját B-dúrban játszotta, hogy partnere, Zathureczky Ede tisztán behangolhasson.) Beszélgetéseink alkalmával többször firtattam Bartókról és Kodályról alkotott esztétikai ítéletét. A válasz így hangzott: „Bartók a 20-ik század legnagyobb instrumentális zeneszerzője, Kodály pedig a reneszánsz óta a legkiemelkedőbb kóruskomponista.”

Szeged és Dohnányi neve — különleg — egyrészt városunkban adott hangverse-

nyel, másrészt az 1930-ban komponált, úgynevezett Szegedi miséje kapcsán forrott össze. (A művet a Fogadalmi-templom felszentelésére írta, s 1937-ben a Salzburger Ünnepi Játékokon is vezényelte.) A kapcsolat azonban többirányú! A felszabadulás után Dohnányi művei majd tíz évre letűntek a műsorról, s csak 1954 és 58 között hangzott el néhány kompozíciója. A több éves „csendet” 1963-ban a Tömörkény gimnázium öt növendéke törte meg (Kiss György, Korbay Pál, Szölössi József, Onczay Csaba, Baranyay László), s az elkövetkező években sorozatosan játszották Dohnányi C-moll (Op. 1.) kvintettjét. A produkció Gyulán, az Erkel Diákünnepségeken is olyan sikert aratott, hogy nemcsak a zsüri legmagasabb elismerését vívta ki, hanem utolsó tétele, közkívánatra, másfél nap leforgása alatt hat-szor szólalt meg.

Ennél is fontosabb városunk zenei élete számára: Dohnányi zenepedagógiája. Szegeden a zongoratanítás évtizedek óta magas színvo-

nalon áll. Rácz Lili és Zemplényi Kornél huzamosabb ideig, Varjú Irma átmenetileg volt Dohnányi-növendék; Bódás Péter pedig, mint Hernádi Lajos, Delley József, mint Solymos Péter tanítványa: „Dohnányi-unokák”. (Hernádi és Solymos Dohnányi mesteriskoláját végezte.)

A közelmúltban lezajlott Liszt-Bartók-verseny mindkét magyar győztese szegedi. Mindketten a Tömörkény gimnázium és az akkori Zeneművészeti Szakiskola növendékei voltak: Baranyay László és Gyimesi László. A szálak nem véletlenül fonódtak össze. Tanáraik révén (Varjú Irma, Ungár Imre; Delley József, Solymos Péter) mindketten merítették Dohnányi interpretációjából, s aki még hallotta a mestert, meggyőződéssel állíthatja, hogy — Tóth Aladár szavait idézve — „Dohnányi varázsbillentése, rafaeli hangszínei és utólrhetetlen agogikája — évtizedek után is visszhangzanak a két fiatal győztes játékában.”

Dr. Nagy István

Mennyit eszünk?

A szakembereket erősen foglalkoztatja: a különböző élelmiszer-cikkek várhatóan mi lesz a fogyasztás növekedése? Száz százalékos határozottsággal természetesen ez nem állapítható meg, az igények elemzéséből, a lehetőségek — mezőgazdaság, élelmiszeripar — gyorsütemű fejlődéséből, továbbá a közelmúlt fogyasztási tényezőiből azonban többé-kevésbé levonhatók az előzetes következtetések. Lássuk a felmérések alapján, mit mutat az „élelmiszer-prognózis”?

Húsfeleségekből, hallal együtt 1967-ben még 54 kilót fogyasztott átlagosan egy lakos. A becslések szerint 1975-ben ez már eléri a 65 kilót, 10 évvel később pe-

dig a 84-et is. Tejből és tejtermékekből 105 kiló jutott egy-egy személyre. A várható fogyasztás ebből 5 év múlva 126, 15 év múlva pedig mintegy 200 kiló lesz személyenként. Nem kevesebb, mint 11 kiló tojást ettünk meg fejenként 1967-ben. Itt is emelkedésre számíthatunk: 1975-ben már 4 kilóval, 1985-ben pedig 7 kilóval kerül több az asztalunkra évente, mint 1967-ben. Zsiradé-félékben — az egészséges táplálkozás követelményeinek megfelelően — várhatóan csökkenni fog a fogyasztás. A legutóbbi felmérés szerint 12 hónap leforgása alatt 26 kilót is megettünk, 15 év múlva úgy tervezik, legalább 6 kilóval kevesebbet fogyszt minden állampolgárunk. Ezzel szemben zöldségből, gyümölcsből jelentős emelkedés várható.

Élvezeti cikkek közül leginkább a kávé-fogyasztás emelkedésére számíthatunk. A fejenkénti egy kilós évi átlag több mint négy és félszeresére ugrik 15 év alatt.

„Kétszívű, ürgés” szőlősgazda

Ósi szőlőspincei hagyományt őriz a vulkáni eredetű Ság-hegy lankáin Szakály Dezső szőlősgazda, nyugalmazott iskolaigazgató. Valószínű ő az utolsó „művelője” a kedves, derűs ürgés ivás szertartásának. Kétféle: 2 kerámia köcsög, azaz az ürgés — egyik nagyobb, mint a másik, s nincs mértékük, mert „a barátságot nem lehet decibe mérni” —, s a gazda borívó öregapjától tanult ősi boros verset mond. Lényege, hogy nemcsak a vendéget, hanem annak barátját is barátjának fogadja. Az egyszusszal leöntött piros ceruzával jegyzetlik be nevüket.

Ezzel két évtizedre vendégjogot nyert az idegen. Ha azonban legközelebb látogatásakor nem találja meg

Árcédulák, árkiegészítések

Amit „titokban” ad az állam

Bolti árainkról szólva szabadon mindenekelőtt egy személyes emlékekkel, pontosabban: egy kérdés felidézésével kezdeni, amely Párizsban hangzott el néhány hónapja. Gazdasági küldetésünk kapta ezt a kérdést a tanácskozási asztal föloldaláról: mondanánk meg — hangzott az érdeklődés —, mi az oka, hogy nálunk ennyire mérsékeltnek emelkednek az árak, általában: hogyan sikerül elkerülnünk, ki-védnünk az inflációt?

Lám — sóhajtott most válaszként —, ennyire viszonylagos minden ezen a világon, ennyire nézőpont kérdése, hogy soknak, vagy mérsékeltnek ítéljük-e honi árcéduláink felfelé kerekedő adatait.

1.

Térjünk vissza a bevezetőben idézett kérdéshez: hogyan csináljuk, milyen módszerekkel érjük el a fogyasztói árrendszer viszonylagos állandóságát, az árak változásának tervszerű, előirányzott szabályozását?

Ehhez azonban, ha röviden is, szólnunk kell arról, ami azt a bizonyos francia kérdést illette: a tőkésvilág végigzúduló inflációjáról. Nos, nem mi, hanem az iparilag fejlett tőkésországokat tömörítő szervezet, az OECD — Organization for Economic Cooperation and Development — adatai állítják, hogy a szervezet tagországai (és ide sorolható valamennyi fejlett kapitalista ország), az áremelkedés összességében 1968-ban 3,7 százalékkal, 1969-ben 4,7 százalékkal és tavaly 5,25 százalékkal volt. Ime néhány ország áremelkedési mutatója: Franciaországban 1968-ban 4,5, a következő évben 6, tavaly 5,2 százalékkal emelkedtek a fogyasztói árak; ugyanez a hároméves szám-sor Angliában: 4,7, majd 5,4 és 6,4 százalékkal; Svédországban: 1,9, a következő évben 2,7, és 1970-ben 7,1 százalékkal, s így folytathatnók a hasonló adatok felsorolását, szinte valamennyi kapitalista országban.

Országunkban, amely, mint ismeretes, kiterjedt külkereskedelmi kapcsolatban áll a tőkésvilággal, természetesen határozott pénzügyi intézkedésekre van szükség ahhoz, hogy az infláció hozzánk is átgyűrűző hatásait megelőzzük, kivédjük.

Ami most már a „hogyan csináljuk” kérdést illeti, a fogyasztói árak pénzügyi szabályozásának központi forrása az állami költségvetés, és két alapvető módja az úgynevezett forgalmiadó, illetve a fogyasztói árkiegészítés. Az előbbiek, közgazdasági okokból, drágítanak bizonyos termékeket — főleg olyan esetekben, amikor a

kereslet messze meghaladja a kínálatot —, az utóbbiak pedig ártámogatással dotációban részesítenek különböző fogyasztási cikkek.

E pénzügyi módszerekről szólva mindenekelőtt azt kell hangsúlyozni, hogy az összevetést mérlegben a bolti árak támogatása messze több, mint a forgalmiadókból befolyó összeg. A támogatási rendszer megtérüléséhez figyelembe kell venni, hogy a fogyasztási cikkeknek csak központilag meghatározott része tartozik az úgynevezett szabad árformába, ahol tehát az árak emelhetők. A megoszlás — 1970. évi adatok szerint — így fest: a fogyasztási termékek 16,6 százaléka rögzített, 34,4 százaléka maximált, 25,4 százaléka hatóságilag korlátozott és 23,6 százaléka szabad árformába tartozik.

2.

Nézzük most már közelebbről az imént említett fogyasztói árkiegészítéseket, tehát a központi költségvetésből finanszírozott támogatásokat. E támogatások rendkívül jelentős tétele a tőkésinfláció átgyűrűzésének megakadályozása, de emellett egész sor más okból is szükség van a fogyasztási cikkek dotációjára. Ilyen ok elsősorban az, hogy a fogyasztói árakat a vállalati törekvések, üzleti célú ármozgások középete is a tervben körvonalazott keretek között tarthassuk; oly módon legalábbis, hogy egy-egy termékcsoport drágulását más termékek árstabilitása vagy olcsóbbodása ellensúlyozza, akár a közpénzek terhére is.

Ami most már a tényeket illeti, a fogyasztói típusú költségvetési támogatások összege 1968-ban 13,5 milliárd forint volt. Az alapvető közfogyasztási cikkek jelentős része központi ártámogatással kerül forgalomba — a tej például 65 százalékos, a sertéshús 44 százalékos támogatást kap — de érdemes a fogyasztói ártámogatás kérdéscsoportját egy, a folyamatot érzékelhető példával szemléltetni. Tavaly jelentősen emelkedett a kávé világpiaci ára, ám hogy ennek hatásai ne érződjenek a pesti eszpresszóknak, először a kávé importációját törölték el, majd dotációt kaptak a kávé-kereskedelmi vállalatok és mindez együtt 520 millió forint költségvetési többletkiadással járt.

Pontos külön szólnunk a szolgáltatások áráról. A hazai árrendszer szerkezetében ezek az árak rendkívül alacsony értékűekkel szerepelnek. (Említsünk meg ismét egy

nemzetközi példát: az NSZK-ban 1950 és 1960 között 23 százalékkal nőtt a létfenntartási költségindex, de ezen belül a szolgáltatási árszínvonal 39 százalékkal emelkedett.) Jóllehet, nincs mód a bonyolult szolgáltatási terület támogatásainak elhatárolt összegezésére, sokat mond az az adatsor is, hogy a munkások-alkalmazottak országos fogyasztói árindexében — az előző évet száznak tekintve —, a szolgáltatások 1968-ban 101,3 és 1970-ben csupán 101,7 százalékkal szerepeltek, a növekedés tehát mérsékelt, amit elsősorban a közös pénztárból kiáramló támogatásokkal sikerült elérni.

3.

A támogatási rendszert, mint ismeretes, sok szempontból vitatják, és — a népgazdasági hatékonyság növelése érdekében — nem kevés pontján korrekcióra is szorul. Mégis fontos, hogy érzékeljük: az ártírt árcédulák mögött legtöbbször olyan erőfeszítések húzódnak, amelyek eredményeként az ármozgás tervszerű keretek között tartható.

Tábori András

NAPI KISLEXIKON

a vércsoportokról

Sokszor adunk hírt lapunkban önkéntes véréadó akciókról. Aki adott vagy kapott vért, bizonyára tudja már, hogy egyes egyedek véreben különbségek vannak, s ezek alapján vércsoportokra oszthatók a véréfajta. A véréadóknál először is megállapítják a vércsoportot, hiszen nem azonos csoportú vér összekeveredésekor a vörös vértessék kicsapódnak, vagy feloldódnak. Ezért a különböző vércsoportú vért külön tárolják.

● Különbségek?

Az ember vértestjei A-, illetve B-antigén tulajdonságúak, amelyekkel szemben úgynevezett anti-A (alfa) illetve anti-B (béta) ellenanyag termelődhet. Ugyanazon egyénben A-antigén és alfa-ellenanyag, illetve B-antigén és béta-ellenanyag nem lehet jelen. Aszerint, hogy egy egyén vörös vértestjeiben A-, B-, AB-antigén van-e jelen, vagy esetleg antigén egyáltalán nincs, A-, B-, AB- és 0-vércsoportba tartozó embereket különböztetnek meg.

● Meghatározás?

Vérsavó segítségével történik — amikor is egy ismert vércsoportú egyén vérsavójával, úgynevezett agglutinációs reakció felhasználásával egy ismeretlen vércsoportú ember vörös vértestjeit vizsgálják. Az alapvércsoportokon kívül egyéb vércsoportok is ismertek, melyek felfedezése főként az igazságügyi orvostanban (apaszag megállapítása) játszanak szerepet.

● Jelentősége?

Vérátömlesztés előtt a vért adó és a vért kapó ember vércsoportját nagy körültekintéssel meghatározzák, mivel a csoportidegen vér átömlesztése esetében súlyos, esetleg halálos szövődmények állhatnak elő.

Rejtvényűek a művelődési otthonban

Az első keresztrejtvény közzel fél évszázada: 1924-ben jelent meg a New York Tribune hasábjain. Magyarországon a „Ma Este” közölte az első 1925 januárjában. Az új elmesport világsiker aratott. Töretlen népszerűségét mi sem mutatja jobban, mint a lapok állandó rejtvényrovatai. Százak és ezrek hajolnak a fekete-fehér négyzetek fölé. Keresztrejtvényfejtés a fő profiljuk az ország-szerte, egyre-másra alakuló rejtvénykedvelő kluboknak is. Talán kevesen tudják, hogy Szegeden is már egy éve működik ilyen. A Juhász Gyula Művelődési Központban a legutóbbi összejövetelen azonban nem talányokat oldottak meg a klub tagjai, hanem az eltelt év eredményeit vették számba. Nem kell szégyenkezniük. A különféle versenyeken 6 egyen-2 első, 2 második díjat hoztak el. Az első díjakon Házy László és Szakáll Antal klubtársak osztoztak. A csapatversenyeken 1 első és 2 harmadik helyet szereztek.

A klub tagjait a rejtvények szeretete hozta össze. Kihaszalják mindazokat az

előnyöket, amiket a közösség nyújt. Kivel ne fordult volna már elő, hogy rejtvényfejtés közben megakadt, és egyedül nem tudott továbbmenni? A segítség a klubban mindig kéznél van. A rutinosabb fejtők szinte észrevétlenül adják tovább a tapasztalataikat. A hétfői és csütörtöki összejöveteleken kicserélik a megfejtéseket, megbeszélik a problémákat. A rejtvények között ki-ki megtalálja a kedvérevalót. Időnként megrendezik egy-egy klubtag „szerzői estjét”, ahol az saját rejtvényével teszi próbára a klubtársak leleményét. Az összejövetelek sajátos vonása ugyanis, hogy nemcsak rejtvényfejtésre, hanem a rejtvényyszerkesztés gyakorlására is alkalom nyílik. A kellemes, barátságos környezetben elröppen az a néhány óra, amit a rejtvények „legyőzésével” töltenek. A klub tagjai szívesen látnak körükben új társakat, akik örömeiket lelik a tudást, logikát, kombinatív képességeket próbára tevő rejtvények megfejtésében.

L. Fekete Ilona